

Dely Géza: A sírköves szakma Soltadkertben

Közel 10 évvel ezelőtt Starkné Koltai Gitta és Ifj. Káposzta Lajos beszélgetést kezdeményezett velem.

A találkozás célja meglepett, ugyanis elmondásuk szerint tervezik a közös protestáns temető történetének feldolgozását. Nem értettem, hogy kerülök a képbe, de ők tudták adatgyűjtéseik kapcsán, hogy apám 1930-as évektől a sírköves szakmát folytatta. Így ha már ő nem is, de talán én tudok emlékeket felidézni munkájával kapcsolatban. Kutakodásaik során tudomásukra jutott, hogy én is kitanultam, de nem folytattam a kőfaragó, – népiesen fogalmazva- sírköves mesterséget. Ennél fogva talán hozzáértően tudok segítséget adni munkájukhoz.

Örömmre szolgál, hogy a könyv megíródott és a szerzőpáros gondozásában, 2002-ben megjelent.

Igen találó címet választottak az igényes, múltat és jelent bemutató vaskos kiadványuknak: Legnagyobb Városunk.

Olyan város a múltban, a jelenben, a jövőben, amire illik a költő szava:

„A völgyet nézni állj a hegytetőre,
Az életet tanuld a temetőben!”

A konferenciát szervezők úgy gondolták, hogy a halál, a gyász, a vigasz gondolataihoz hozzátartozik az emlékezés látható, megjelenített formája is, a temetők képe. Ebbe a mesterségbe tartozik a kegyeleti emlékek állítása, a sírköves munkája.

Apám ebben munkálkodott több mint fél évszázadon keresztül.

Láthatóan, maradandóan építette Legnagyobb Városunkat.

Jómagam is részese voltam az eseményeknek. Gyerekkorban, mint a szülő mellett kíváncsiskodó, lábatlankodó, majd a szakmát tanuló, később alkalmanként szükséges segítsége voltam.

Apám nehéz munkát választott magának, ami fizikailag igen megterhelő volt. Azért nem ellenezte, hogy szakmájával a kezemben, más pályát, elfoglaltságot válasszak magamnak.

Hogy milyen volt valójában az ő idejében a sírköves munka?

A temetőmunkákat évente két fő időpont határozta meg. A húsvéti feltámadás ünnepe a tavaszi időszakban, és a halottak napja november elején.

Erre az időszakra időzítették az elhunytak hozzátartozói a sírok rendbe hozását, síremlékek állítását.

Mint a könyvben is megíródott, az élő városunk lakói, felekezeti hovatartozásuknak, vagyoni helyzetüknek és halottkultuszi felfogásuknak megfelelően állítottak hozzátartozóiknak maradandó emlékeket.

A 40-es évek utáni vagyoni helyzet javulásával a tipizált, de masszív, festett, gyönyörű írott betűkkel feliratozott fejfákat kezdték időtálló különböző formájú műkőből készült leszúró keresztekre cserélni. A formák egy része még ma is látható a temetőben.

Majd a sírgondozó asszonyok által gondozott sírhantokat kezdték kővel körbekeríteni. A sírköveseknek egymás munkáját jól megkülönböztető formáik voltak. A körbekerített, majd lefedett, vagy csak feltöltött sírokra műkőből, majd természetes kövekből: különböző színű márványokból, gránitokból egyszerű, vagy díszes sírköveket készítettek. Ma már sok minden más. Az emlékek szinte minden része csillog, ragyog. Változtak az idők, az igények, az ízlés, a lehetőségek.

A sírköves munka, amit apám végzett annak idején nem hasonlítható a mostanihoz. Szinte csak műkövel dolgoztak. Természetes köveket általában Pestről, Szabadkáról hozták. A feliratokon most is látszik a származásuk helye.

A különböző formájú síremlékeket szobrászok készítették, erre öntött apám formát, és a sokszorosításukat végezte.

A kiöntött kövek megmunkálásával változott a kő jellege, finomabb vagy durvább lett. Kereszttel, kehellyel vagy virággal, némelykor fényképpel lett díszítve. Azon belül a Lutheránus vagy Kálvin kehely utalt az elhunyt vallására. A fejrészek fehér vagy fekete kereszttel, márvány vagy gránit táblával készültek. Bordásra vagy simára csiszolva, a betűk aranyozva vagy feketére lettek festve. A betűk formája szerint: francia, blokk vagy árnyékolt, hogy csak néhányat említsek.

Az ő idejében nem voltak fűrőgépek, csiszológépek, vésőgépek, emelőgépek. Összeillesztésekhez kézi furdanccsal vagy speciális vésőt forgatva kalapáccsal fűrték a lyukakat. A mostani változtatható fordulatszámú csiszológépek helyett kézzel csiszoltak. Vizes karborundum, smirgli, hab vagy csokoládékővel végezték a felületek simítását, a kövek egymáshoz dörzsölésével. A köveket különböző formájú és nagyságú lapos, hegyes vagy fogas vésővel munkálták meg. A szemcséző kalapácsokkal igen fáradtságos, nehéz volt a munka. A ma használatos légkalapácsok, vésőgépek megváltoztatták, megkönnyítették a munka jellegét.

A régi időkhöz viszonyítva csak a munkadarabok súlya nem változott. Némelyik nagyobb darab több mázsát is kitett.

A sírköves szakma elismerését, megbecsülését a precíz, a szép kivitelű, izléses munka, azon belül pedig a hozzátartozók és a Legnagyobb Városunkban látogatók dicsérete adta.

Ebben döntő szerepet kapott és kap ma is a feliratok igényes megszerkesztése, kivitelezése. Egy kőfaragó műhely szakmai megítélését Apám idejében az alkalmazott betűvésnök tudása, ízlése döntően befolyásolta. Apám írása igen szép volt. Betűformái, szövegszerkesztése kevés kívánnivalót hagyott maga után. Sokszor hoztak hozzá más kőfaragók is táblákat vésésre, ha igényes munkát akartak.

Az akkori szakirodalom foglalkozott a különböző betűtípusokkal a latin, cirill, héber betűk írásával. A mai világban a technika és a számítógép csodákra képes. A feliratozást, szövegszerkesztést, díszítést a gép programja elvégzi.

A vésőgépek kifogástalan munkát végeznek. Hibátlanul írnak szöveget, másolnak fényképet, és minden fantázia szülte dologra képesek.

A sírfeliratokon a hibák legtöbb esetben a megrendelők makacsságából eredt, amikor ragaszkodtak az őseik által használt formákhoz, kiejtésekhez.

A szakmában a legnehezebb munka az emlékek szállítása, helyszíni felállítása volt. A súlyos köveknek megfelelő alapot kellett készíteni. Apám pillérekre állította a köveket. A temetőben járva ma is látok általa készített 50 évnél idősebb sírokat, amelyek még állják az idő próbáját.

A szűk temető utakon, a sírok között behordani, helyére tenni a köveket, emlékeket igazi emberpróbáló munka volt. Munkájában segítői szinte végig a cigány származású Farkas család tagjai voltak. Több kőfaragó tanulta nála szakmát. Egy részük már szintén a Legnagyobb Városba költözött, a nehéz, de szép munka felőrlte erejüket.

Bölcs ember volt. Nem véletlen mondta féltően: fiam, válassz magadnak könnyebb munkát!

Hogy sajnálta-e, hogy mást választottam, nem beszélt róla sohasem, pedig tudom, hogy sajnálta.

Néha én is sajnáltam, és ezért amerre jártam hazánkban vagy a nagyvilágban, ha tehettem, elmentem a temetőkbe, és elmondtam neki, hogy mit láttam. Máshol milyen a temetőkultusz, milyen gazdagok vagy szegények az emberek a temetőjükből ítélve.

Apám lassan 20 éve költözött be Legnagyobb Városunkba, a maga építette házába. Úgy gondolom, most ott járja a város utcáit, találkozik az ott lakókkal, beszélgetnek, emlékeznek. Nézi házaikat és büszke arra, hogy a város építésében ő is részt vett, abban meghatározó szerepet játszott.

Az általa készített emlékek a jelenben már csak bennünket, élőket emlékeztetnek, és a temetőben járva:

„... a néma árnyak szembe jönnek,
s a sírkeresztek rám köszönnek...”

Köszönöm, hogy a konferencia keretén belül egy idevágó szakmáról beszélhettem, egy sírkövesről megemlékezhettem. És hogy ez a sírköves az én apám volt, külön megtiszteltetés számomra.